

ISIKUD

WESSEXI KUNINGAD

ÆTHELRED, anglosakside kuningas, ühtaegu nõrk ja tugev, kõhklev ja despootlik

Edgar Rahumeelne, tema isa

Edward, tema vend

Ælfgifu Northamptonist, tema esimene kuninganna, tema mitme lapse ema

Edmund Raudkülg }
Eadwig } tema pojad

Emma, tema teine kuninganna, Normandia hertsogi õde, hiljem Knuti abikaasa

Edward }
Alfred } nende lapsed
Gota }

TÄHTSAD ANGLOSAKSID

Eadric Streona, Mercia valitseja ja *ealdorman**; meisterlik liitlaskuhete looja ja lõhkuja

Beortric, tema vend

Wulfnoth, Beortrici võistleja

* *Ealdorman* – kuninga kõrge ametnik 6.–11. sajandi Inglismaal, ühe või mitme piirkonna (*shire*) asevalitseja. Tuleneb väljendist *elder man* – „vanem mees“, eestikeelne tõlge võiks ehk olla „vanem“ või „maavanem“. – *Tlk.*

Byrhtnoth, Wessexi *ealdorman* ja üks Æthelredi väepealikke
 Ulfcytel Vapper, East Anglia *ealdorman*, väepealik, tõenäoliselt
 kuningas Æthelredi väimees
 Wulfhild, ebakindlate allikate väitel Eadricu naine, Æthelredi tütar,
 kes hiljem abiellus Thorkell Pikaga
 Yorki Ælfhelm, *ealdorman* ja keskne tegelane maa põhjaosas
 Wulfheah }
 Ufegeat } tema pimedaks torgatud pojad
 Bamburghi Uhtred, Northumbria *ealdorman*, algul liitus Svendiga,
 hiljem Edmund Raudküljega
 Siferth }
 Morcar } Põhja-Inglismaa taanid*, Eadricu vaenlased

ANGLOSAKSI KIRIKUPEAD

Ælfheath, Canterbury peapiiskop
 Wulfstan, Yorki peapiiskop ja anglosakside jumalavallatuse äge
 kritiseerija
 Eadnoth, Dorcesteri piiskop

NORRA

OLAF HARALDSSON, viiking, sõjapealik ja norralaste kuningas
 Harald Grenske, tema isa, taanlaste kuninga asevalitseja Víkis
 Asta Gudbrandsdatter, tema ema, mõjuka Uplandsi mehe tütar
 Sigurd Syr, tema kasuisa, Ringerike pisikuningas
 Harald Sigurdsson, tema noor poolvend
 Astrid, tema kuninganna, Olaf Skötkonungi tütar
 Ulvhild, nende tütar
 Alvhild, saagade teatel Olafi sohinaine
 Magnus, nende poeg

* Taan (ingl *thane*) – kuningalt või väeülemalt saadud maa valdaja anglo-saksideaegsel Inglismaal. Taan võis olla nii vabatalupoeg kui ka pärusaadlik. – *Tlk*.

Bjørn Stallare, *hird'i** juht ja sõjapealik

Tord, *hird'i* liige ja lipukandja

Grimkil, Olafi Inglise *hird'i* piiskop, ilmselt Põhjala päritolu

Siegfrid

Rudolf

Bernhard

} *hird'i* vaimulikud

Olaf Tryggvason, Olaf Haraldssoni eelkäija nii põhjalaste kuninga,

Lade jarlide vaenlase kui ka kuninga võistlejana

LADE JARLID

ERIK HÅKONSSON, Lade jarl, Taani kuningate liitlane, keda need

lugesid endale alluvaks Norra valitsejaks. Aastast 1016

Northumbria jarl

Håkon Sigurdsson, tema isa

Svend Håkonsson, tema vend

Gyða, tema naine, Svend Harkhabeme tütar

Håkon Eriksson, tema poeg ja pärija, teenis ustavalt Knuti

TÄHTSAD NORRALASED

Erling Skjalgsson, Lääne-Norra kroonimata kuningas, Olafi järel

kõige võimsam mees Norras

Aslak Paljaspea Fitjarist, Erling Skjalgssoni teise astme nõbu

Aslak Finnøyyst, Olafi mees

Erlend Gjerdest, Olafi mees

Thorir Hund, Hålogalandi tähtsaim pealik, Olafi *lendmann***,

aga mitte tema sõber

Asbjørn, tema nõbu, vastu tahtmist Olafi esindaja

Hårik Tjøttast, Olafi mees Hålogalandis

Arne Arnmodsson Giskest, tuntud mees, kellel oli rannikul nii lõuna

kui ka põhja pool hulganisti sidemeid, Olafi mees

* *Hird* – Skandinaavias esialgu juhi mitteametlik relvastatud kaaskond, millest hiljem kujunes kuninga vägede tuumik ja ametlikumat laadi kuninglik majapidamine. – *Tlk.*

** *Lendmann* – tiitel keskaegses Norras, kuninga *hird'i* liikme kõrgeim auaste. *Lendmann*'ist ülemad olid üksnes jarlid ja kuningad. – *Tlk.*

1241

NAD TULID üle tühjade kollendavate soode nagu karavan läbi kõrbe. Nende salk koosnes umbes 30 mehest sitketel hatustel hobustel, kes olid nii madalad, et ratsutajate jalad peaaegu riivasid maad. Nad olid läbinud pika maa vaikivate mägede ja linnuparvede all ja läbi Uplandsi orgude. Nende sihtkoht oli talu Sauðafellis, niiskel rohu-tasandikul Islandi tuultest räsitud läänerannikul, fjordi suudmes. Seal võttis saabunud vastu Snorri Sturluson.

Õhtul, kui teenijad ja sulased end taluhoonetes soojendasid, kogus Snorri osa külalisi kokku. Hiljaaegu Norrast saabunud laev oli toonud õlut ning see toodi nüüd sisse. Üks noormees valas joogi kannudesse välja. Väljas laskus sügisõhtu hämarus ning sees rääkisid mehed uudiseid, jõid ja tegid plaane. Me teame sellest, kuna hiljem pani üks neist oma mälestused sellest kohtumisest kirja oma suguvõsast ja ajastust rääkivas saagas. Ta oli üks Snorri arvukatest nõbudest ja tundis teda väga hästi. Ta oli Snorri majapidamises üles kasvanud ning meister ise oli teda õpetanud lugema, kirjutama ja lugusid vestma.

Ta ei räägi meile kuigi palju; laseb ainult heita paar pilku ilmselt pikale veninud õhtule koldetule ääres. See oli mitmes mõttes tavaline õhtu – paljudes Snorrile kuulunud või tema võimu all olnud taludes saadi sageli niimoodi kokku, aga tagantjärele muutuvad selle õhtu sündmused eriti tähenduslikuks. See oli nende viimane üheskoos veedetud õhtu.

Oli 1241. aasta septembri keskpaik. Snorri oli 61 või 62 aastat vana. 13. sajandil oli see auväärsem iga kui tänapäeval, aga ikkagi võinuks ta veel hulk aastaid elada. Ta juuksed hakkasid hallinema ning ta olevat olnud paks ja punapõskne – tüse, nagu üks pealik pidigi olema, kuna õilsast soost mehena oli ta kogu elu tarbinud suurel hulgal parimaid sööke ja jookke. Saagas öeldakse, et ta olevat tol õhtul olnud väga heas tujus.

See viimane teade on üllatav – mitte ainult seepärast, et Islandi asjalikud ja napolisõnalised perekonnasaagad heidavad väga harva valgust inimeste meeleseisunditele, aga ka seepärast, et kõik muu, mida me Snorri olukorrast tema sellel eluetapil teame, näitab, et tal polnud eriti millegi üle rõõmustada.

Kõigest kaks nädalat varem oli ta kaotanud naise, kellega oli viimased aastad koos elanud. Naine suri mingi haiguse kätte ja me teame, et Snorri leinas teda sügavasti.

Naise surm oli ainult üks paljudest õnnetustest.

Aasta enne seda oli Snorri teinud saatusliku vea. Kogu oma täiskasvanuelu oli ta teraselt ja sihikindlalt kogunud rikkust ja mõjuvõimu ning oli aastakümnetega tõusnud üpris tähtsusetust mehest Islandi kõige tuntumaks pealikuks, oma kodusaares omamoodi kroonimata kuningaks. Oma võimu ja rikkust veelgi suurendada püüdes oli ta ennast mässinud salaplaanidesse Norra kuninga troonilt kukutamiseks. Mässukatse aga nurjus ja Snorri meretagused liitlased olid kõik kas tapetud, põgenema aetud või kuningale alistanud. Snorri osa vandenõus tuli päevavalgele ja selle tagajärjed hakkasid tunda andma. Norra kuningas, nüüd tugevam kui kunagi varem, pidas teda avalikult oma vaenlaseks ja reeturiks ning oli hiljuti ostnud endale tähtsate islandlaste toetuse, lubades neile mõjuvõimuid ametikohti. Kuninga surve all hakkas võrgustik, mille Snorri oli kogu oma pika elu jooksul hoolikalt rajanud, lagunema. Asi oli nõnda hull, et varsti ei peetud Snorrit enam Islandi tähtsaimaks meheks. Vanad võistlejad ja endised ustavad toetajad koondusid tema vastu, ajendatuna kadedusest, poliitilisest oportunistist ja kibedusest, mida tekitasid tema kurikuulus ahnus ja uhkeldav

elustiil. Koitis uus ajastu ning Snorri rivaalid olid uue aja inimesed. Ta pidi teadma, et ta elu on ohus.

Kui nad nüüd seal istusid, juttu ajasid ja õlut jõid, tõi Snorri lage-dale kummalise kirja, mille ta oli mõni päev varem saanud. See oli kirja pandud niinimetatud kerjusekirjas, ruunidest salakirjas, mida teinekord kasutati salasõnumite edastamiseks. Snorri ei osanud kerjusekirja lugeda, ta oli küll püüdnud selle sisu mõista, ent tulutult. Ta lasi kirja ringi käima. Teised ei osanud samuti seda lugeda, aga nad pidasid seda üksmeelselt mingiks hoiatuseks. Võib-olla ka ähvarduseks. Ja siis ütleb Snorri vennapoeg, et Snorri oli väga heas tujus. Kas talle tegi nalja, et ta sai hoiatuse, mida polnud võimalik lugeda?

Järgmisel päeval läks Snorri Sauðafellist lahkuvaid mehi saatma. Nad ratsutasid üheskoos Lääne-Islandi ajatul maastikul, üle mustade liivade ja kollaste väljade ning läbi jääkülmade madalate jõgede, mis järskude loogetena mere poole voolasid. Nad peatusid puhkamiseks ühes teises talus, einestasid koos ja läksid siis lahku. Suur rühm läks ühele poole ja Snorri liikus vastassuunas. Ta ratsutas üksnes teenija-test saadetuna alla laia lagedasse orgu oma kodutalu poole.

See oli viimane kord, kui kaaslased teda nägid.

Tee polnud kuigi pikk ning küllap jõudis Snorri samal õhtul koju. Tema Reykholti-nimeline talu paiknes madalal küngastikul, laugjal metsasel mäenõlval, kust avanes vaade vaikselt voolavale jõele; seda ümbritsesid väikesed künnimaa lapid ning lehma- ja lambakarjamaad. See oli kui mälestusmärk omaniku kordumatule isiksusele ja kõrgele seisusele.

Talu oli üks Islandi suurimaid ja kahtlemata neist kõige omapärasem, rajatud ühteviisi nii mulje jätmiseks kui ka mugavaks ja luksuslikuks koduks sellel karmi ilmastikuga maal. Hulk aastaid varem oli Snorri käskinud rajada selle ümber mitme meetri kõrguse kivist, mullast ja mätastest valli, mis oli nii pikk ja lai, et 200 meest mahtusid sellel kõrvuti seisma. Vallis oli tõstevärv ja seal oli isegi torn ning kogu kompleks mõjus millegi suure Islandi talu ning väikese Inglise või Prantsuse aadlilossi vahepealsena.

Vallist ainult kiviviske kaugusel tõusis kuumaveeallikast väävli-lõhnalist valget auru. Arvatavasti araablaste saunade ja niisutus-süsteemide eeskujul leidlikult ehitatud maa-aluste torustike kaudu toodi looduslik kuum vesi ringvalli sees olevasse talu sauna ja välja-poole ehitatud tellisbasseinidesse, kus Snorri tihtipeale koos sõpra-dega istus.

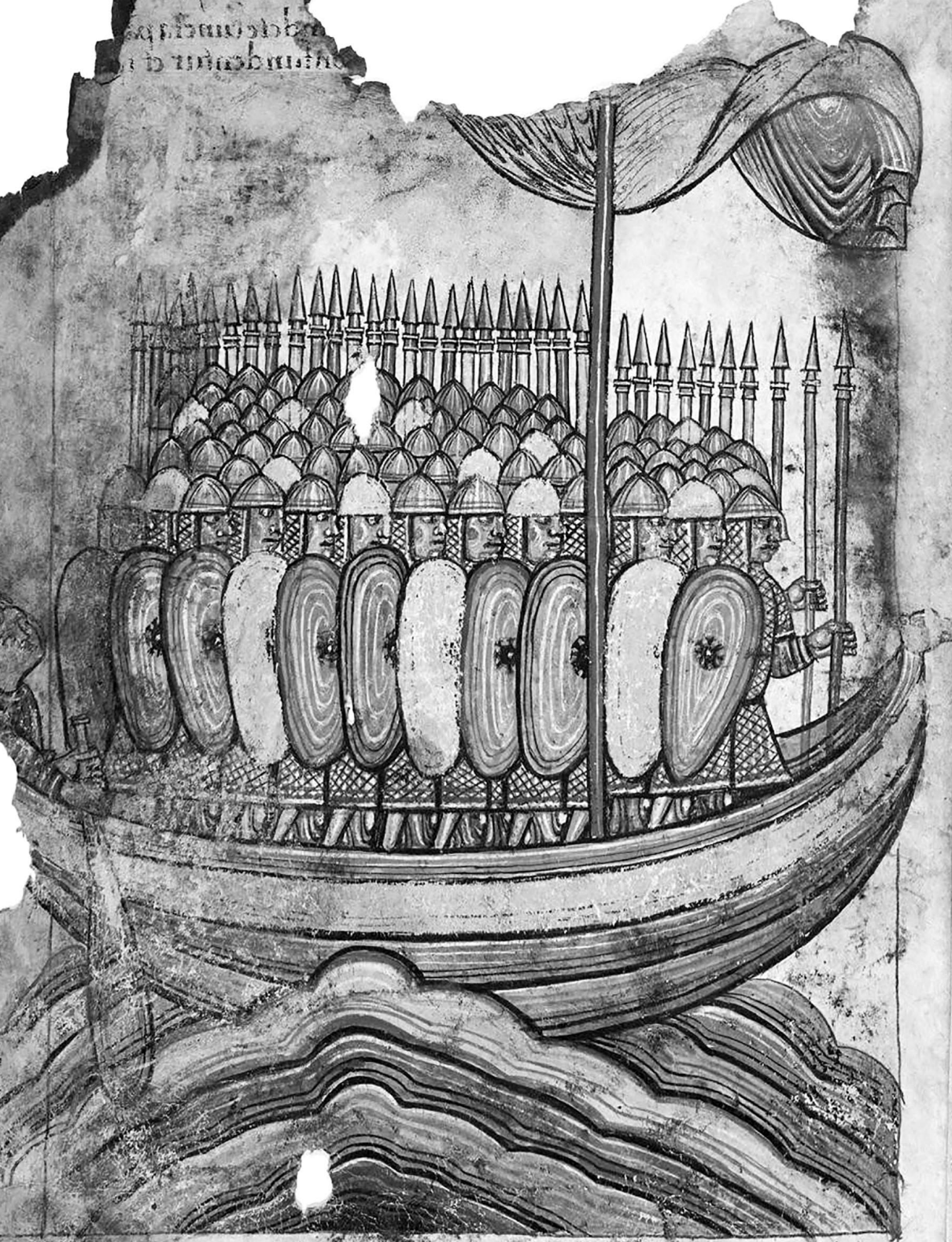
Seespool seisid kobaratena koos eri suuruses mätaskatustega hooned nagu väikeses külas: aidad, pruulikoda, kirik, talusulaste, preestrite ja teenijate töö- ja magamishooned ning uhke pidusaal, mida ehtisid kootud gobeläänid ja muud Snorri reisidelt toodud kaunistused. Suurimad hooned olid ehitatud suurte puude tüvedest. Islandil neid ei kasvanud, seepärast tuli puud langetada ja laasida Norras ning suurte kuludega toimetada mere taha.

Reykholt oli juba ammu olnud usulise, poliitilise ja finants-võimu keskus, aga oma pika elu jooksul oli Snorri teinud oma kodust ka ilmaliku hariduse peamise kantsi Islandil. Seal peeti uhkeid pidu-sid ja tegeldi teadusuuringutega ning vaidlused võimu, raha ja vara üle sulasid muusika ja jutuvestmisega loomulikuks tervikuks. Talus elas alaliselt mitu preestrit, kes abistasid Snorrit mitmes asjas, näi-teks kirjatöös. Kõiksugused moosekandid ja meelelahutajad tulid ja läksid; auväärt külalised ööbisid sageli Snorri katuse all.

Krundi keskel asus kirjutustuba, väike ruum, kus hoiti sulgi, tinti ja raamatuid. Seal kirjutas Snorri ise või dikteeris kirjaoskajatele preestritele oma verised lood jumalate ja inimeste võitudest ning kaotustest.

Snorris olid haruldasel kombel ühinenud jõukas poliitik ja andekas poeet. Ta kuulus omapärasesse ning juba sajandeid püsi-nud Islandi jutuvestmise traditsiooni, mis kogus, hoidis ja levitas teadmisi mineviku kohta. Ta oli skald, muistseid viikingikuningaid teeninud Islandi õukonnapoetide järeltulija – need mehed asusid võimule lähedal ja kirjeldasid seda luule kaudu. Snorri võis peast ette kanda sadu muistseid skaldipoeeme ja jutustada pikki keeru-lisi lugusid varasemate aegade sündmustest nii, et teda jäädi võlu-tult kuulama.

apud b...
i b m...m...

SÕDALASE HEA ELU

KAUA OODATUD TAANLASTE VÄGI oli jagunenud mitmeks suureks laevastikuks, mis seilasid igaüks omaette. Need liikusid Taanist piki rannikut läände ja lähenesid Inglismaale lõunast. Esimene rühm laevu liugles valvsalt mööda Kenti randadest ja kaljudest, möödus lahest, kus Æthelredi laevastik oli ankrus seisnud ning liikus edasi kohe Sandwichi taha Thaneti saare juurde. Seal mindi maale.

See saar oli taanlaste vägede kokkulepitud kogunemiskoht. See oli peasaarele nii lähedal, et taanlased said palja silmaga rannikut jälgida ega pidanud varitsust või ootamatut rünnakut kartma. Saarel oli vähe elanikke ja nad elasid enamjaolt vana kloostri kõrval asuvas külakeses. Nad olid arvatavasti saarelt põgenenud. Igatahes ei kohanud esimesed Taani sõjamehed mingit vastupanu, kui nad laevad ankrusse panid, maale läksid ja ajutise laagri üles lõid.

Nende järel tuli teine rühm laevu. Laevastikud koosnesid eri tüüpi alustest: mõni oli lai ja lühike, vahest 15 või 20 meetrit pikk, ning neil oli ainult umbes 20 aerutavat sõjameest. Teised olid hoopis suuremad – pikad ja kiired pikklaevad, mis liikusid edasi 60 või enama rütmiliselt aerutava mehe jõul. Suurimatel laevadel olid slepis või kummuli lasti peale paigutatuna kaasas väiksemad paadid. Oli ka väiksema meeskonnaga suuri ja laiemaid transpordilaevu. Laevastiku eri osad kogunesid kokku samamoodi, nagu seda oli lahe teisel küljel kõigest mõni nädal varem teinud Æthelredi laevastik. Kui kogu

TULI JA SUITS

TÄNAPÄEVAL LOETAKSE AEGA, mil Olaf Haraldsson elas, Euroopa ajaloos väga oluliseks pöördepunktiks. Ligikaudu 1000. aasta näib olevat omamoodi lähtepunkt, kust alates hakkas sajanditepikkune seisak tasapisi asenduma lääne tsivilisatsiooni kasvu ja arengu algetega. Põhjamaade viikingitest said kristlased. Lõunas oma valdusi laiendavad maurid ei korraldanud enam rüüsteretki teisele poole Püreneesid. Ida-Euroopas kaost külvanud Ungari ratsanomaadid ehk madjarid jäid paikseks ja hakkasid põlluharijateks.

Kui tuli hilisantiigist peale ühiskonna arengut takistanud võõra-maalaste sissetungidele lõpp, hakkas Euroopa rahvaarv järgmistel sajanditel kasvama ning nii ühest inimpõlvest teise. Arenesid linnad. Kui mõni oluline katkestus ja tagasilööök välja arvata, siis kasv jätkus ning Euroopast sai kõige jõukam maailmajagu – maailma keskpunkt, kus elasid selle kuulsaimad ja võimsaimad juhid.

Olafi kaasaegsetel oli aga peaaegu võimatu muutuste märke tabada. 11. sajandi algul oli suur osa Euroopast mets ja kõnnumaa. Euroopa elanikkonna suurus oli veidi üle kümnendiku praegusest ja palju väiksem kui 1000 aastat varem.

Läänekristlik maailm, mida Olaf ja ta kaaslased jõhkralt ekspluasiteerisid, oli Bütsantsi või Córdobaaga võrreldes vaene, rustikaalne ja üsna vähe arenenud. Siin olid jõukad kloostrid ja vaesed talupojad, kõhnad naised ja mehed, kes raiusid, kaevasid maad, tõstsid ja kandsid koormaid. Siin vedasid härjad looklevatel teedel raskeid